

Mgr. Jan Petružela

Alfréd Radok a jeho režijní postupy Analýza inscenace *Ďábelského kruhu*

Abstrakt

Po dvou opatrných inscenacích svého druhého angažmá v Národním divadle (1954 až 1960), v nichž režisér Alfréd Radok (1914–1976) svůj tvůrčí výraz v prostředí stalinistického režimu ze sebezáchovných důvodů ještě tlumil, vycítil ve schematické hře Heddy Zinnerové *Ďábelský kruh* (1953) o lipském procesu (1933) příležitost vyjádřit své bytostné téma – uchopit ducha doby a ztvárnit obecný mechanismus totalitní moci a inscenovaných politických procesů. Zároveň se mu tím v období přechodného politického „tání“ druhé poloviny padesátých let podaří vrátit na české jeviště prostředky moderní divadelní režie a prakticky reetablovat funkci režiséra, v předchozích letech potlačené dogmatickou estetikou socialistického realismu.

Inscenace *Ďábelského kruhu* (prem. 21. prosince 1955) ve Stavovském (tehdy Tylově) divadle, přijatá velmi vstřícně diváky i kritikou, obnovila a rozvinula v té době nesamozřejmě, byť historicky nikterak nové, principy: imaginativní, nepopisné divadlo se smysluplným přesahem, důsledné vedení herce režisérem s důrazem na věcné herectví směřující k civilnímu výrazu, výklad dramatické situace, intenzivní práci se scénografií (Josef Svoboda), významovou zkratkou, rafinovanou metaforou a rytmem hry na všech úrovních.

Přestože je dílo v teatrologické literatuře označováno za zlomové a iniciační, postrádáme jeho podrobný rozbor, který by *konkrétně* ukázal, *jak bylo z divadelního hlediště uděláno*, co bylo to *divadelně* přelomové a jakou má roli v utváření režisérova divadelního jazyka.

Práce se proto zabývá rekonstrukcí a analýzou této klíčové inscenace jako zástupcem jisté podoby rozsáhlé Radokovy tvorby a snaží se o její konkrétní, plastické nahlédnutí, o pojmenování režijních postupů a jeho myšlení divadlem. Vlastní rozbor skrze detailní práci s prameny, s minimem literatury kombinuje rozbor složek (text, dramaturgická úprava, herectví, scénografie, rytmus) s chronologickou rekonstrukcí jednotlivých scén; obraz doplňuje pokus o interpretaci dobové recepce a naznačení perspektivy některých fenoménů režisérovy tvorby. – Soustředí se na otázky: Jak režisér přeměnil ideologické drama na fascinující divadelní podívanou? Jaké režijní a dramaturgické postupy způsobily ve své době prokazatelně *pociťovaný dojem rezonance*? Jak pojednal své – nevěřejně deklarované – téma politických procesů? Které prvky stylu a v jakých podobách se tu objevují, a jak jsou rozvinuty?

Ďábelským kruhem zaznělo pro české divadlo mohutné předznamenání, jež udalo tóninu následujícím Radokovým inscenacím v roce 1957 (Leonovův *Zlatý kočár*, Hellmanové *Podzimní zahrada* a Osbornův *Komik*), samo rezonovalo v reprízách čtyři sezony, vytvořilo „dravý a bezohledný stimul“ pro práci Otomara Krejči, Josefa Svobody i dalších tvůrců, a tím otevřelo cestu k divadelním počínům šedesátých let.

Klíčová slova: Alfréd Radok – Hedda Zinnerová – *Ďábelský kruh* – analýza inscenace – divadelní režie – české divadlo 20. století – Josef Svoboda – scénografie – herectví – politické procesy.